

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM
SHARWASHÍLIQTÍ RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAĞÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍN KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASÍ,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAGÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍŇ KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

3. Акимочкин А.И. Применение пробиотика БИОД-5 для профилактики и лечения коров при послеродовых эндометритах / А.И. Акимочкин, Т.Н. Грязнёва // Ветеринарная медицина. Ставрополь – 2005. – №1. – с. 2–3.

4. Алехин Ю. Н. Значение энергетического питания в обеспечении репродуктивной функции коров [Текст] / Ю. Н. Алехин // Современные проблемы ветеринарного обеспечения репродуктивного здоровья животных: Сб. науч. трудов. - Воронеж, 2009. - С. 28-32.

5. Ата-Курбанов Ш.Б., Б.М.Эшбуриев. Ветеринария акушерлиги фанидан амалий – лаборатория машғулоти. Самарқанд, 2009. 236.б.

KOLIBAKTERIOZ KASALLIGINING ZAMONAVIY TADQIQOT USULLARI

D.I.Bazarbaeva., J.K.Orazbaev., T.K.Ubaydullaev

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti Nukus filiali*

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi Qoraqalpog‘iston sharoitida kolibakterioz kasalligining zamonaviy diagnostikasi bo‘yicha tadqiqot usullari tahlil qilingan. Mintaqada kasallikning keng tarqalish sabablari, an‘anaviy va zamonaviy tashxis usullarining samaradorligi ko‘rib chiqilgan. Xususan, bakteriologik, molekulyar-genetik va immunologik diagnostika usullari hamda antibiotiklarga sezuvchanlikni aniqlashning ahamiyati tahlil qilingan. Tezisdagi Qoraqalpog‘istonning ekologik va veterinariya sharoitidan kelib chiqqan holda, kasallikning oldini olish va samarali kurashish strategiyalari bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Ushbu ish kolibakterioz diagnostikasini takomillashtirish hamda veterinariya xizmatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan ilmiy va amaliy ma‘lumotlarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: Kolibakterioz, *Escherichia coli*, Qoraqalpog‘iston, diagnostika, bakteriologik usullar, molekulyar-genetik tadqiqotlar, PCR, ELISA, antibiotiklarga chidamlilik, veterinariya, epidemiologiya.

Kirish. Kolibakterioz (*Escherichia coli* infeksiyasi) chorvachilik va parrandachilikda keng tarqalgan kasallik bo‘lib, yosh hayvonlarning ichak kasalliklari, enterotoksik shok va sepsis bilan kechuvchi infeksiyalariga sabab bo‘ladi. Ushbu kasallikni erta aniqlash, to‘g‘ri tashxis qo‘yish va samarali davolash choralarini ko‘rish uchun zamonaviy tadqiqot usullari muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda kolibakterioz diagnostikasi uchun klassik bakteriologik usullar bilan bir qatorda molekulyar-genetik va immunologik tadqiqot metodlari ham keng qo‘llanilmoqda.

1. Bakteriologik tashxis usullari. An‘anaviy mikrobiologik tadqiqotlar kolibakterioz kasalligini tashxislashda asosiy o‘rin tutadi. Ushbu usullar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

Olingan namunalardan bakteriyalarni ajratib olish – bemor hayvonning najasi, qon, siydik yoki ichak shilliq qavatidan olinadigan material maxsus ozuqa muhitlarida ekiladi (MacConkey agari, Endo agari va boshqalar).

Biokimyoviy identifikatsiya – E. coli bakteriyasining laktozani fermentlash xususiyatidan foydalaniladi.

Serologik testlar – bakteriya shtammlarining O- va H-antigenlari bo'yicha guruhlanishi serodagnostik usullar orqali amalga oshiriladi.

2. Molekulyar-genetik diagnostika usullari. Molekulyar usullar an'anaviy bakteriologik testlarga nisbatan tezkor va aniqroq natijalar beradi. Ushbu usullar orasida:

Polimeraza zanjir reaksiyasi (PZR, PCR – Polymerase Chain Reaction) – Escherichia coli'ning patogen shtammlarini tezkor aniqlashda qo'llaniladi. PCR usuli yordamida bakteriyaning toksin ishlab chiqaruvchi genlari (stx1, stx2, elt, est) identifikatsiya qilinadi.

Real-time PCR (RT-PCR) – bu usul nafaqat bakteriyaning mavjudligini aniqlashga, balki uning patogenlik darajasini baholashga ham yordam beradi.

Genetik sekvenslash – bakteriyaning genetik tarkibini to'liq o'rganish imkonini berib, uning antibiotiklarga chidamlilik omillarini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

3. Immunologik diagnostika usullari. Immunologik testlar organizmdagi antijismlar yoki antijenlarni aniqlashga asoslangan bo'lib, ular quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi:

Enzim bog'langan immunosorbent tahlil (ELISA) – hayvon organizmida Escherichia coli antigenlariga qarshi hosil bo'lgan antijismlarni aniqlashda ishlatiladi.

Lateks-aglutinatsiya testi – tezkor tashxislash usuli bo'lib, bakterial antigenlarning maxsus antitanachalar bilan bog'lanishiga asoslangan.

Western blot usuli – bakteriyaning o'ziga xos oqsillarini aniqlash va ularni differensial tashxis qilish uchun qo'llaniladi.

4. Bakteriofag diagnostikasi. Bakteriofaglar yordamida E. coli shtammlarini aniq identifikatsiya qilish va ularning xususiyatlarini o'rganish mumkin. Maxsus bakteriofaglar orqali bakteriyaning patogenligini aniqlash va davolash imkoniyatlari tekshiriladi.

5. Mass-spektrometriya va boshqa zamonaviy usullar. Kolibakterioz tashxisida quyidagi ilg'or usullar ham qo'llanilmoqda:

MALDI-TOF mass-spektrometriya – bakterial oqsillarni tahlil qilish orqali ularning turini aniqlashga imkon beradi.

Metagenomik tadqiqotlar – hayvon ichak mikroflorasini to'liq o'rganish va disbioz darajasini baholash uchun ishlatiladi.

Fluoresan in situ gibridizatsiya (FISH) – bakteriyaning muayyan genetik markerlarini hujayralar ichida aniqlash imkonini beradi.

Xulosa. Kolibakterioz diagnostikasi zamonaviy ilmiy texnologiyalar bilan birgalikda rivojlanib bormoqda. Klassik bakteriologik usullar hanuzgacha asosiy diagnostika metodi bo'lib qolayotgan bo'lsa-da, molekulyar-genetik va

immunologik testlarning qo‘llanilishi aniqlik va samaradorlikni oshirishda muhim rol o‘ynamoqda. Kelajakda bakteriofag terapiyasi va genetik sekvenslash asosida yanada samarali tashxis va davolash usullari ishlab chiqilishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov, A. A. (2019). Veterinariya mikrobiologiyasi va immunologiyasi. Toshkent: O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi.
2. Ismoilov, B. R. (2020). “Escherichia coli infektsiyalarining patogenezi va diagnostikasi” // O‘zbekiston veterinariya jurnali, 3(2), 45-52.
3. World Health Organization (WHO). (2018). Escherichia coli and food safety. WHO Press.
4. Galiyev, Sh. M., & To‘laganov, N. B. (2021). “Chorva hayvonlarida kolibakterioz diagnostikasi va profilaktikasi” // Qishloq xo‘jaligi va veterinariya ilmiy jurnali, 7(1), 32-38.
5. European Food Safety Authority (EFSA). (2022). “Pathogenic Escherichia coli in animals and humans” // EFSA Journal, 20(5), 1-25.
6. Tursunov, K. X., & Nurmatova, D. Y. (2017). Bakterial infektsiyalar va ularning molekulyar diagnostikasi. Samarqand: Samarqand davlat veterinariya instituti nashriyoti.
7. O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va Chorvachilikni Rivojlantirish Davlat Qo‘mitasi. (2023). “Hayvonlarda ichak infektsiyalarini oldini olish bo‘yicha tavsiyalar.” Toshkent: Rasmiy nashr.
8. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2021). “Escherichia coli infections and antimicrobial resistance.” CDC Official Report.

QORAMOLLAR BOVIKOLYOZI

S.B.Gaypnazarov, F.S.Pulotov

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

Annotatsiya. Mazkur maqolada yirik shoxli hayvonlarda keng tarqalgan invazion kasalliklardan biri — bovikolyoz (*Bovicola* spp.) haqida batafsil ma’lumot berilgan. Unda kasallikning etiologiyasi, patogenezi, klinik belgilari, tashxislash usullari, samarali davolash yo‘llari hamda profilaktika choralariga alohida e’tibor qaratilgan. Shuningdek, bovikolyozning hayvonlar salomatligiga va chorvachilik xo‘jaliklariga yetkazadigan iqtisodiy zarariga ham tahliliy yondashuv asosida yoritma berilgan.

Kalit so‘zlar: bovikolyoz, *Bovicola bovis*, parazit, entomoz, veterinar, qichishish, insektitsidlar, invaziya.

Kirish. Bovikolyoz — bu asosan *Bovicola bovis* turiga mansub parazitlar tomonidan chaqiriladigan invazion kasallik bo‘lib, qoramollarda keng tarqalgan va chorvachilik sohasida muhim ahamiyatga ega hisoblanadi [1]. Ushbu kasallik